27/08/2023

Μονή Οσίου Λουκά: Εγκρίθηκαν οι πιστώσεις αποκατάστασης μετά την πυρκαγιά

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Με τις πιστώσεις να έχουν ήδη εγκριθεί, φαίνεται ότι ξεκινούν άμεσα οι εργασίες για την αποκατάσταση των ζημιών στην περιοχή της ιστορικής Μονής του Οσίου Λουκά, μνημείου εγγεγραμμένου στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, που απειλήθηκε πρόσφατα από τη μεγάλη πυρκαγιά στη Βοιωτία.

Το μοναστικό συγκρότημα, εξάλλου, θα παραμείνει κλειστό έως ότου ολοκληρωθούν οι εργασίες καθαρισμού και αποκατάστασης των ζημιών στους χώρους υγιεινής ώστε να αποδοθεί το συντομότερο δυνατό στο κοινό. *«Δόθηκαν 50.000 ευρώ και θα κάνουμε τις αναγκαίες εργασίες στερέωσης, καθαρισμού του χώρου, όλα όσα πρέπει να γίνουν για την αποκατάσταση των ζημιών»*, δήλωσε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Βοιωτίας **Αλεξάνδρα Χαραμή**, που μας παρέπεμψε στις πληροφορίες που έδωσε στη δημοσιότητα το υπουργείο Πολιτισμού μια μέρα μετά τη φωτιά, η οποία ξέσπασε την περασμένη Τετάρτη 23 Αυγούστου.

Όπως αναφέρει η ανακοίνωση του υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, «με την έγκαιρη και συντονισμένη παρέμβαση της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας και χάρη στις εργασίες συστηματικής αποψίλωσης του περιβάλλοντος χώρου, που είχαν προηγηθεί, από τον **Δήμο Διστόμου-Αράχοβας- Αντίκυρας**, το Καθολικό της Μονής, ο Ναός της Παναγίας, η Κρύπτη, το Φωτάναμα, το **Βορδονάρειο και οι Βορειοανατολικές Στοές** δεν υπέστησαν ουδεμία βλάβη», ενώ «χάρη στις άμεσες ενέργειες του προσωπικού της Εφορείας Αρχαιοτήτων Βοιωτίας, αμέσως μετά την εκδήλωση της πυρκαγιάς, σε πολύ μικρή απόσταση από τη Μονή, απομακρύνθηκαν, με ταχύτητα και ασφάλεια, επισκέπτες και προσκυνητές, που εκείνη την ώρα βρίσκονταν εντός του μνημείου». Το πέρασμα της πυρκαγιάς, όμως, έβλαψε τμήμα του περιβάλλοντος χώρου της Μονής, το εγκαταλελειμμένο κελί του μοναχού Ιωάσαφ, του 19ου αιώνα, που κατέρρευσε, τους χώρους υγιεινής των επισκεπτών - για να μην αναφερθούμε στην οικολογική καταστροφή που προκάλεσε η φωτιά στην περιοχή.

Έτσι, σύμφωνα με την ίδια ανακοίνωση, δόθηκαν άμεσα οδηγίες από την **υπουργό Πολιτισμού Λ. Μενδώνη** για σωστικές επεμβάσεις στον χώρο, δηλαδή απομάκρυνση και καθαρισμό των προϊόντων την πυρκαγιάς, επισκευή των χώρων υγιεινής, εκτίμηση της ζημίας του τμήματος της Νοτιοανατολικής Πτέρυγας, όπου βρισκόταν το κελί του μοναχού Ιωάσαφ. Πολύ σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι επίκειται η εισαγωγή στο **Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο** (ΚΑΣ) της επικαιροποιημένης μελέτης πυρόσβεσης που έχει εκπονήσει η **Εφορεία Αρχαιοτήτων Βοιωτίας** -και η οποία έχει ελεγχθεί από την Πυροσβεστική

Υπηρεσία-, προκειμένου αμέσως μετά να ξεκινήσει η διαδικασία δημοπράτησης του έργου.

Η **Μονή Οσίου Λουκά,** στη δυτική πλαγιά του **Όρους Ελικών,** κάτω από την ακρόπολη του Αρχαίου Στείριου, είναι το καλύτερα διατηρημένο μοναστηριακό συγκρότημα της μεσοβυζαντινής περιόδου στην Ελλάδα. Αποτελείται από το σύμπλεγμα δύο εκκλησιών, τη μονή της Παναγίας και το Καθολικό του **Οσίου Λουκά**, που πλαισιώνονται από κελιά και βοηθητικά κτίσματα.

Ο παλαιότερος ναός που είναι αφιερωμένος στην Παναγία χρονολογείται στο β’ μισό τού 10ου αι. Το καθολικό του ανήκει στον τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου τετρακιόνιου ναού που αναπτύχθηκε αρχικά στην **Κωνσταντινούπολη.** Είναι ο πρώτος ναός αυτού του τύπου στην Ελλάδα και πρότυπο για όλους τους ναούς της ονομαζόμενης «ελλαδικής σχολής», με κύριο χαρακτηριστικό την επιμελημένη εξωτερική εμφάνιση με την πλινθοπερίκλειστη τοιχοποιία και τον πλίνθινο διάκοσμο.

Τετρακιόνιος ονομάζεται επειδή ο κεντρικός τρούλος στηρίζεται σε τέσσερις κίονες ελεύθερους στο μέσο του ενιαίου χώρου. Ο τρούλος είναι οκτάπλευρος, στέφεται με τοξωτά γείσα και έχει ένθετους κιονίσκους στις ακμές των πλευρών που απολήγουν σε υδρορροές με μορφή λεοντοκεφαλής. Αυτά είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του λεγόμενου «αθηναϊκού» τρούλου, επειδή χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο αριθμό αθηναϊκών μνημείων. Όμως η εμφάνισή του στο ναό της **Παναγίας** αποτελεί το παλαιότερο γνωστό παράδειγμα. Η μοναδική τοιχογραφία που σώθηκε

από την αρχική διακόσμηση του ναού της **Παναγίας** ιστορεί την εμφάνιση του αρχάγγελου Μιχαήλ στον **Ιησού του Ναυή** πριν από την άλωση της Ιεριχούς. Τοιχογραφίες διασώζονται και στο νότιο σκέλος του σταυρού και το διακονικό. Παριστάνονται συνολικά πέντε μορφές ιεραρχών, που έχουν χρονολογηθεί στο τέλος του 12ου αι.

Το **Καθολικό του Οσίου Λουκά**, που κτίσθηκε στις πρώτες δεκαετίες του 11ου αι. για να στεγάσει το λείψανο του Οσίου, είναι μεγαλύτερο στις διαστάσεις με υπόγεια κρύπτη. Τα ψηφιδωτά, που διακοσμούν τους τοίχους του καθολικού και χρονολογούνται γύρω στη δεύτερη και τρίτη δεκαετία του 11ου αι., αποτελούν κορυφαία αριστουργήματα της βυζαντινής τέχνης. Το Καθολικό του Οσίου Λουκά ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο των ηπειρωτικών σύνθετων οκταγωνικών ναών λόγω της στήριξης του τρούλου σε οκτώ σημεία. Θεωρείται ο πρώτος αυτού του τύπου στην Ελλάδα.

Το καθολικό του **Οσίου Λουκά** χαρακτηρίζεται για τον ευρύ τρούλο του (διάμετρο περίπου 9 μ.) και αντίστοιχα το διευρυμένο ενιαίο τετράγωνο χώρο κάτω από αυτόν. Το βάρος του τρούλου φέρουν οκτώ ογκώδεις πεσσοί που γεφυρώνονται σε μεγάλο ύψος από τέσσερα μεγάλα τόξα ανάμεσα σε τέσσερα ημιχώνια. Από τα παρεκκλήσια που πλαισιώνουν τον τετράγωνο πυρήνα, ιδιαίτερη σημασία έχει το βορειανατολικό γιατί εκεί, και στο σημείο επικοινωνίας με τη βόρεια κεραία του σταυρού, έχει τοποθετηθεί η μαρμάρινη λειψανοθήκη του οσίου. Πρόκειται για το τμήμα του καθολικού που συνδέεται με τον ναό της **Παναγίας**, διευκολύνοντας τη διέλευση των προσκυνητών μπροστά από το ιερό λείψανο και

την είσοδό τους στο ναό της **Παναγίας.** Ταυτόχρονα με το καθολικό κτίσθηκε η κρύπτη, που έχει σε κάτοψη το σχήμα σταυροειδούς τετρακιόνιου ναού. Στην κρύπτη στεγάζεται ο αρχικός τάφος του οσίου Λουκά, που βρίσκεται στον βόρειο τοίχο, ακριβώς κάτω από τον χώρο του καθολικού, όπου τοποθετήθηκε η λειψανοθήκη του οσίου. Δύο ακόμα τάφοι στην κρύπτη ανήκουν σε επιφανείς ηγούμενους του μοναστηριού.

Η πρώτη μοναστική κοινότητα ιδρύθηκε από τον ίδιο τον όσιο, που εγκαταστάθηκε στην περιοχή το 946, σύμφωνα με το κείμενο του Βίου του. Με τη χρηματοδότηση του στρατηγού του θέματος της Ελλάδος, του **Κρηνίτη Αροτρά,** ο όσιος Λουκάς κατασκεύασε ναό της **Αγίας Βαρβάρας**. Μετά το θάνατό του, το 953, η φήμη ότι το λείψανό του ήταν θαυματουργό έκανε πλήθος πιστών να συρρέουν στο μοναστήρι και τα αρχικά κτίσματα έδωσαν τη θέση τους σε μνημειωδέστερα. Οι τεράστιες δαπάνες που απαιτήθηκαν για την ανέγερση και η ποιότητα και η πολυτέλεια των υλικών φανερώνουν όχι μόνο την εύνοια Βυζαντινών αυτοκρατόρων και αξιωματούχων αλλά και τη μετάκληση συνεργείων από την Κωνσταντινούπολη.

Το μοναστήρι ήταν τόσο ισχυρό κατά τον 11ο αιώνα, ώστε ίδρυσε δύο μετόχια στην Εύβοια και ένα στην Αντίκυρα με διώροφο ναό οκταγωνικού τύπου, σήμερα εξαφανισμένο. Μετά την ανέγερση και των συνοδευτικών κτισμάτων, το συγκρότημα οχυρώθηκε, όμως ελάχιστα λείψανα από την αρχική αυτή οχύρωση σώζονται σήμερα. Ο **Ρώσος μοναχός Barskij,** ο οποίος απεικόνισε τα κτήρια αυτά στα μέσα του 18ου αιώνα, δίνει καλή εικόνα για τη μορφή της οχύρωσης και

γενικά της μονής. Οι πτέρυγες των κελιών, που άρχισαν να ανοικοδομούνται συστηματικά τον 17ο αιώνα, υπέστησαν μεγάλες βλάβες κατά τη Φραγκοκρατία και την **Πρώιμη Τουρκοκρατία.** Σημαντικές καταστροφές προκάλεσαν στη μονή τα οθωμανικά στρατεύματα κατά την Ελληνική Επανάσταση και οι βομβαρδισμοί του 1943 κατά τον **Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο.**

Αναστηλωμένο σε μεγάλο βαθμό σήμερα όλο το συγκρότημα, εντάχθηκε το 1990 στον **Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς** της UNESCO, εγγραφή που έγινε μαζί με τη Μονή Δαφνίου και Νέα Μονή Χίου. Σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό (https://whc.unesco.org/en/list/537/), αν και τα τρία αυτά μοναστήρια της μεσοβυζαντινής περιόδου είναι γεωγραφικά απομακρυσμένα μεταξύ τους, ανήκουν στην ίδια τυπολογική σειρά και μοιράζονται τα ίδια αισθητικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά.